

**FORENINGEN
FOR KIRKEGAARDSKULTUR**

Nye Medlemmer.

Afdeling B.

28. Det jydsk Haveselskab.

Afdeling C.

516. Hr. Læge G. Grønvold, Isl. Brygge 3, Kbh. S.

517. Hr. Svegårds Boghandel, Sorø.

518. Hr. Stenhuggerm. Holger Richard Hansen, Ravnsborggade 20, Kbh. N.

Regnskab fra 1. April 1932 til 31. Marts 1933

Indtægt:

Kassebeholdning pr. ¼ 1932.....	108 29
Indkommet for Kontingent	2,875 45
Indkommet for Skrifter	10 65
Indkommet for Protokoller	521 55
Tilskud m. m.	2,274 51
Renter	4 62

Kr. 5,795 07

Udgift:

Porto m. m.	423 34
Maskinskrivning	51 75
Diverse	590 95
Protokoller m. m.	536 20
Rejser, Møder, Agitation	548 50
Lønninger	600 00
Afdrag og Renter	919 38
Overf. til »V. K.«	1,979 85
Kassebeholdning ^{31/3}	145 10

Kr. 5,795 07

»Vore Kirkegaard«.

Indtægt:

Indkommet for Annoncer	1,930 50
Indkommet for Lösnumre.....	78 80
Diverse	3 25
Overf. fra Foren. for Kirkeg.....	1,979 85

Kr. 3,992 40

Udgift:

Trykning	1,835 30
Clicheer	476 65
Forfatterhonorar	580 50
Redaktion	450 00
Forsendelse	254 00
Annonceprovision	322 95
Diverse	73 00

Kr. 3,992 40

BOGANMELDELSER

Axel Holzhausen: *Annuela Växter. Skildringar och Bildar af ettåriga för prydnads skull odlade växter.* 8°, 172 S., rigt illustreret. Albert Bonnier, Stockholm 1933.

Som den 12. i Rækken af værdifulde Haandbøger i *Planteverdenens Beskrivelse* har Direktør Holzhausen her lagt

sin Bog om Sommerblomsterne frem, og ikke i nogen Henseende staar denne tilbage for sine fortrinlige Forgængere. Den skildrer en Mængde af de bedste Arter, og de livfulde Skildringer er suppleret med en lang Række fortrinlige fotografiske Optagelser, navnlig optaget ved »Weilbulls Frø«. Ogsaa paa denne Side Sund og Kattedgat har Bogen sin store Betydning. Der eksisterer ikke paa Dansk saa omfattende en Beskrivelse og saa smukt illustreret Værk om Sommerblomsterne.

Karel Capek: *Et Aar i min Have; paa Dansk ved Else Westh Neuhard.* 141 S., illustreret, Kbh. 1933.

Hvor kender Havedyrkeren ikke sig selv igen, naar han læser denne vittige, fornøjelige og veltrufne »Havebog« om alle de Smaatræk, hvoraf Livet i Haven bestaar. Hvor er det ikke ligegyldigt, at denne Bog er blevet til i Tsjekoslovakiet, — det er som om det var en dansk Villahavevejer eller Kolonihavedyrker, der med sit mest opladte Sind, sit bedste Vid og sit smukkeste Sprog havde givet sig til at skildre de Glæder, Skuffelser, Fortrædeligheder m. m., som man er ude for Aaret rundt. Kun i Brugen af Seglen i Stedet for Leen skimter man et fremmed Land bag Horizonten, men den punkterede Slange, Glasskaarene i Havejorden, det spirende Ukrudt og meget mere er dansk som tjekisk.

Læs den; men taø kun en lille Dosis hver Dag; thi ellers gaar De Glip af alle de fantastiske mange Vitser og Skoser, der ligger og lurar paa den opmærksomme Læser.

A. Dalskov og C. Nielsen: *Kolonihavebevægelsen i Danmark samt Kolonihave-Forbundets Udvikling og Organisation gennem 25 Aar.* 8°, 286 S., illustreret Jubilæumsskrift, Kbh. 1933.

I Anledning af Kolonihaveforbundets Jubilæum har Forbundet (ved Midler, der gennem flere Aar er sammensparet) udgivet denne anselige og vægtige Haandbog i dansk Kolonihavesags Historie, Udvikling og nuværende Stade. Der begyndes med en historisk Udredning af Kolonihavesagen, og det er Anmelderen en vis Tilfredsstillelse at konstatere, at Værkets første 27 Sider er en ordret Gengivelse af de Undersøgelser vedrørende Kolonihavesagens første Udviklingsstrin, som Ann. har offentliggjort i *Gartner-Tidende*, *Sønnerjydske Aarbøger* m. fl. Det er en Glæde, at dette forhen ganske ukendte Stof har faaet denne Plads i Sagens Historie, og man spørger med Undren: Hvorledes vilde den historiske Udredning ellers have været?

De mange Billeder, der paa en god Maade kunde bidrage til Bogens Betydning, er alle uden Undtagelse slet reproduceret og daarligt trykt, hvilket er Synd for Bogen og Sagen. —

Forbundet udsender Bogen til samtlige Kredsformænd, og den sælges iøvrigt for 2 Kr. til Medlemmer af Kolonihaveforbundet og til 4 Kr. for Ikke-Medlemmer.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Menighedsraadenes Blad Nr. 3 og 4: Om Kirkegaardskultur, af Havearkitekt Emil Böttiger, — med Bem. af Red.

Ignis Nr. 3: Urnlundsanläggandet i Sverige Marts 1933, m. Bill. af E. Övden. Intryck och erfarenheter från en studieresa i England, med Bill. m. m.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 4: Volkstrauertag 1933 med Bill. m. m. Nr. 5: Wir bauen, med Bill. Langemarck, m. m.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

- 21/4 (Fr.-borg Amts Avis): Til Beplantning af Høsterkøb Kgd. behøves Kr. 1200. — Der er oprindelig bevilget 25,000 Kr. til Kgd. Anlæggelse, — dette er overskredet med 600,00, og hertil kommer Honorar til G. N. Brandt og Holten.
- 24/4 (Kolding Folkebl.): Kolding Krematorium ventes at kunne staa færdig i Juni.
- 26/4 (Roskilde Tid.): Vedligeholdelse af Gravsteder (Roskilde).
— (Horsens Folkebl.): Snarlig Opførelse af Krematorium paa Horsens ny Kgd.
- 27/4 (Vendsyss. Tid.): Ny Kgd. i Øster-Hjermitzlev til 3000 Kr.
— (Roskilde Tid.): Gravsteders Vedligeholdelse. Det nye Regulativ for Kgd. i Roskilde. Maa fremmede »Gartnere« ikke mere vedligeholde Folks Gravsteder?
- 28/4 (Holbæk Amts Avis): Krematorieplanerne i Holbæk.
— (Nordsjælland): Nordsjæll. Ligbrændingsord. Krematoriet i Helsingør kommer snart.
— Roskilde Tid.): Gravstedernes Vedligeholdelse i Roskilde.
— (Vendsyssel Folkebl.): Ny Kgd. i Tolstrup-Stenum.
- 29/4 (Nordsjæll. Soc.-Dem.): Birkerød Sogneraad bevilger 1200 Kr. til Høsterkøb Kgd.
- 2/5 (Fyns Venstrebl.): Ingen gratis Begravelsesordning i Odense.
- 3/5 (Roskilde Tid.): Taksten paa Kgd. i Roskilde halveret.
— (Loll.-Falsters Stifts Tid.): Nu paa-begyndes Urnehaven i Nykøbing F.
— (Silkeborg Avis):

Ved en Licitation i Gaar over nogle Arbejder paa Ry Kirkegaard var der ind-

kommen en Del Tilbud. Arbejdet tildeltes de lavestbydende, nemlig:

Jordarbejde: Brøndgraver Karl Sørensen for 123 Kr. Højeste Tilbud var 165 Kr. Sætning af en Markstensmur: Mureri. J. S. Hjorth 319 Kr. Højeste Tilbud var 353 Kr. Plantning af 225 Meter Thujahæk: Anlæggsgartner Grummesgaard 75 Øre pr. lb. Meter. Højeste Tilbud 95 Øre.

6/5 (Løgstør Avis): Der ønskes en Brønd paa Ulstrup Kgd.

9/5 (Viborg Stiftstid.): Kgd.sudvidelsen i Asmild.

10/5 (Demokraten): Er Krematorieforholdene i Aarhus utidsvarende?

11/5 (Vejle Amts Folkebl.): Stor Udvidelse af Brande Kgd.

13/5 (Roskilde Tid.): Kgd.staksterne i Roskilde.

15/5 (Dannevirke): Den ny Kgd. i Skodsborg skal nu tages i Brug.

17/5 (Roskilde Avis): Taksterne i Roskilde noget ændret.

— (Do.): Gravene.

19/5 (Odense Avis): Skal vi have et Kgd.spoliti? Der stjæles paa Odense Kgd.

— (Ribe Amtstid.): Aal Kgd. skal udvides.

20/5 (Socialdem.): Sænkning indføres i Søndermark-Krematoriet.

21/5 (Fr.-borg Amts Avis): Kgd. i Fr.-sund skal udvides.

— (Dag. Nyh.):

Ligbrænding har Fremgang, dels paa Grund af Materialismen hos mangfoldige Mennesker, som vil have Livets fuldstændige Afslutning konstateret og gjort det saa grundigt som muligt; dels paa Grund af den Anskuelse, der kan findes ogsaa blandt kristne: at Legemet er som et Fængsel, hvorfra det blot gælder at faa Sjælen, Menneskets egentlige Selv, befriet.

Som Afslutning paa en Diskussion i Menighedsraadenes Blad gør Sognepræst P. Severinsen opmærksom paa, at det i Virkeligheden er Gravfred, der mangler; var der Gravfred, vilde den gamle kristelige Begravelsesskik ikke miste sin Magt. De første Kristne søgte at skabe Gravfred i Katakomberne; først da Begrebet indviet Jord i eller omkring Kirken opstod, kom Pladsmanglen og Elenigheden med at grave ned i de gamle Grave. Kun Jøderne har gennemført den fuldstændige Gravfred. Hvor de maa fortsætte med en gammel Gravplads, paafører de den saa højt et Lag Fyld, at de nye Grave ikke naar ned til de gamle.

Gravfred faar vi foreløbig ikke paa vore Kirkegaarde, fordi Lovgivningens Fredningstider er altfor korte. En Kirkebestyrelse kan dog forlænge dem og burde benytte sig deraf langt hyppigere, end det sker.

22/5 (Roskilde Dagbl.):

Landsretten behandlede i Dag den tid-

ligere omtalte Sag mellem Havearkitekt Emil Böttiger, Skanderborg, og Roskilde Domsogns Menighedsraads Kirkegaardsbestyrelse, som Havearkitekten krævede dømt at betale et yderligere Honorar paa 2670 Kr. foruden de 5200 Kr., han har faaet udbetalt.

Landsretssagfører Thyssen oplyste, at Hr. Böttiger fik overdraget at udarbejde Planer.

Kirkegaardsbestyrelsen har bebrejdet Havearkitekten Udgifter til 14 Rejser, før Arbejdet blev paabegyndt. Men de havde været nødvendige for at overvåge Dræningsarbejder m. v., hævdede Landsretssagføreren.

Arkitekten har modtaget et Honorar paa 10 pCt. af Anlægssummen, skønt han i sit Overslag kun har forlangt 8 pCt. Hvis han ikke havde faaet saa meget ud af sit Arbejde som beregnet, maatte det skyldes hans egne Beregninger.

Hr. Böttiger udtalte, at han kun havde givet Menighedsraadet ét Forslag, men tre forskellige Overslag. Kun en Del af Arbejdet blev udført, men Tegningerne havde omfattet hele Arealet paa 10 Tdr. Land, og selvfølgelig vilde han have Honorar for sine Tegninger.

Arkitekten maatte indrømme, at det maaske ikke saa godt ud, at der var en Post paa 2000 Kr. for Tilsyn med Arbejdet, men dette skyldtes, at Arbejdet havde strakt sig over et Par Aar.

Formanden for Kirkegaardsbestyrelsen, Bankdirektør Stigaard, forklarede, at han havde bestræbt sig saa meget som muligt for at overholde det Budget, Ministeriet havde approberet; det var paa 35,000 Kr. Under Arbejdet blev det bestemt, at Arkitekten skulde føre Tilsyn med Jordarbejdet for et ekstra Honorar paa 1000 Kr., der ogsaa er betalt. Arkitektens Rejser og Ophold skulde dækkes heraf. Da Forarbejdet blev langt ud over, hvad Kirkegaardsbestyrelsen havde antaget, blev man bange for Enderesultatet, og det var derfor, man forlangte en Regning.

Sluttelig bemærkede Hr. Stigaard, at han vanskeligt kunde tænke sig, at Kirkegaardsbestyrelsen kunde være pligtig til at betale Honorar, hvis Arkitekten havde fundet paa at udarbejde et Forslag til f. Eks. 200,000 Kr.

Retsformanden prøvede, om Sagen ikke kunde forliges. Bankdirektøren erklærede, at da man havde været godt tilfreds med Arkitektens Arbejde, kunde Menighedsraadet tilbyde 500 Kr. udover de allerede tilbudte 400 Kr.

Dette Tilbud modtog Arkitekten tøvende, efter at Retsformanden havde betydet ham, at en Dom sikkert vilde gaa ham imod.

23/5 (Møens Dagbl.): Stege Kgd. skal udvides.

25/5 (Fr.-borg Amts Avis): Udvidelse af Fr.sund Kgd. — Byraadsudvalgets For-

mand, H. P. Hansen, fremlagde i et Møde de af Kirkegaardsarkitekten udarbejdede Planer, samt de i Henhold hertil afgivne Tilbud, hvoraf Udvalget indstillede at antage Murermester A. C. Andersens Tilbud, der lød paa 5670 Kr. Hertil kom ca. 775 Kr. til Laager (Snedkerarbejde) samt Arkitekthonorar, hvorefter Udvidelsen og de dermed i Forbindelse staaende omordnede Forhold maatte antages at andrage højst 7000 Kr. Udvalget tænkte sig, at Beløbet kunde tilvejebringes paa følgende Maade: I Regnskabsaarene 1932-33 og 1933-34 skal efter Overslaget henlægges ialt 2000 Kr. til Udvidelsen. De resterende 5000 Kr. mener Udvalget, at man kan laane af de Beløb, som er indbetalt til Kommunen for Vedligeholdelse af Gravsteder, og afdrage Beløbet med 1000 Kr. aarlig i 5 Aar.

Et dansk Imprægneringsmiddel, Cuprinol.

Mange Gartnere, Havebrugere, Landmænd m. fl. har næppe hidtil været tilstrækkeligt opmærksomme paa, at det for at opnaa en god Driftsøkonomi er langt vigtigere at holde de aarlige Vedligeholdelsesomkostninger saa langt nede som muligt, end det er ved Anlægget af Bedriften, Opførelsen af Bygninger og Anskaffelse af Redskaber og Materialer at spare større eller mindre Beløb ved at slaa af paa Fordringerne m. H. t. de forskellige Driftsmidlers Størrelse, Kvalitet osv., eller ved at undlade at træffe Foranstaltninger, som kan tjene til at øge Materialernes Holdbarhed og forlænge deres Funktionstid.

Afgørende Betvndning har det derfor, at vi i det danske Imprægneringsmiddel, Cuprinol har faaet et effektivt Værn mod de Organismer — Svampe og Forraadningsbakterier — der er Aarsag til hurtig Ødelæggelse af Træ, der er udsat for Fugtighed m. v.

Brugen af Ligkister af Halm eller Vidjer.

Af Havearkitekt Johannes Tholle.

(Fortsat).

Sundhedsvæsenet anfører i Tilslutning til Sagen, at det intet har imod Anvendelse af Vidjer eller Straa, naar blot [det vi i vor Tid kalder] »Smittelig« bliver jordnet i begede Kister (jevnfør Forordn. af 17. April 1782, § 6). Om Fælleskister med Halmmadrasser, som man lægger over Mistbænke, eller groft Lærred anfører man (24 Aug. 1809), at en saadan Metode er i Brug i Spanien, ikke alene til Fattige, men ogsaa til andre.

Under disse Forhold og med de anførte Udtalelser som Baggrund udstedte nu det danske Cancellis 2. Departement under 25. Novbr. 1809 et Cirkulære, der til-

sendtes Amtmændene i Sjællands Stift, Holbæk, Sorø og Frederiksborg Amter, Vallø Stift samt Besidderne af Grevskaberne Bregentved, Samsø, Holsteinborg, Ledreborg, Baroniet Løvenborg og Adlersborg og Administrationen for Frederiksværk Gods (altsaa kun Sjælland med Samsø), der lød saaledes:

»Da Bræder for nærværende Tid ikke alene ere i en meget høj Priis, men endog paa sine Steder vanskelige at erholde, saa have nogle Øvrigheder forespurgt, om det, under slige Omstændigheder ikke kunde tillades, at begrave Liig i Kister, flettede af Vidier eller Straae.

Over dette Forslag har det Kongl. Sundheds-Collegium afgivet sin Betænkning, hvorefter Sagen er bleven forelagt Hans Majestæt til allerhøjeste Resolution.

Det har derpaa behaget allerhøjest samme allernaadigst at resolve saaledes:

»Vi ville allernaadigst have tilladt, at enhver, uden Undtagelse, til Liigs Begravelse maa bruge Liigkister af Vidier eller Straae, naar det blot iagttages, at begede Trækister bruges i Tilfælde, som ved Forordning af 17. April 1782 § 6 ere bestemte.

Denne allerhøjeste Resolution har man ikke skullet undlade tjenstligt at meddele.

Til behagelig Efterretning og Bekendtgjørelse for Vedkommende.

Det kongl. danske Cancelli, den 25. November 1809.

Dermed var det altsaa tilladt Myndighederne at benytte denne billige Foranstaltning overfor Almissemænd, ligesom det iøvrigt stod enhver frit for at lade sig begrave i en saadan let forgængelig Kiste eller at lade de Afdøde nøjes med en saadan i Graven. Sagen havde sine Tilhængere saavel som sine Modstandere, og det afgang af, hvem der bestemte de lokale Retningslinier, hvorledes Sagen skulde afgøres i de enkelte Tilfælde. At Myndighederne har benyttet sig af den givne Tilladelse, har man adskillige Optegnelser om.

Blandt de første Tilfælde, hvor man paa Lovens Grund benyttede sig af Straa- eller Vidjekister skal anføres følgende:

1. Søndagen den 26. November 1809 døde Lars Monsens fraskilte Hustru, Stine Benthies i Rye, Sjælland, 58 Aar gammel, og hun blev begravet den 1. December. Det er i Kirkebogen indført, at hun var den første, som blev begravet uden Kiste⁸⁾, hvormed muligvis menes, at hun ikke var lagt i Trækiste, og at der var brugt en Halmkurv eller lign.; om hun var den første i Landet eller blot i Sognet, er ikke klart.

2. I Maribo blev i Begyndelsen af 1810 begravet Snedker Kislers Enke i en

Straakiste, købt i Nakskov, som den første⁹⁾ [paa denne Egn, Sogn, By]; det er en sær Skæbnens Ironi, at det skulde være en Snedker-Enke; hendes afdøde Mand har sikkert »vendt sig i sin Grav« derved.

3. Midt i Marts 1810 begravdes en Person i en Vidjekiste paa Frederiksberg¹⁰⁾; samtidig begravdes

4. i Vam [-men? eller Vemb?] i Jylland et Almissebarn i en Kiste af Langhalm¹¹⁾.

5. I Særslev Sogn paa Fyn begravdes i 1811 en 93-aarig Kone i en Straakiste, og ogsaa om hende anføres det, at hun var den første, dog kun »heraf Menigheden«, som blev jordet paa denne Maade¹²⁾.

6. I 1811 begravdes et Fattiglem i Vorgod-Nr. Vium Kommune og

7. 1812 var det samme Tilfældet — begge i Halmkister¹³⁾.

Træmangelen og den stedfundne Legalisering af Halm- og Vidjekisterne maatte naturligvis foranledige en mere udstrakt Brug, end Tilfældet havde været for Cirkulærets Fremkomst, omend Kisterne var i høj Grad ildesete af dem, de skulde bruges af, de Fattige, hvorom vi senere skal høre nærmere. Der maatte ganske naturligt opstaa en ny Industri, der tog sig af Kisternes Fremstilling, og i Reglen var det en Art Hjemmeindustri. Skønt Cirkulæret kun sendtes til Sjællands Amt etc. kom Skikken ogsaa i Brug andetsteds, som det er fremgaaet af det foran anførte, og overalt i Landet kan Tilvirkningen af disse Kister spores.

Af Folk, der tilvirkede Kisterne, skal nævnes følgende:

1. I Djerring i Midtsjælland en Husmand⁴⁾.

2. I Karleby paa Falster lavede Husmand Lars Møller Vidjekister^{11 25)}; en af disse, der paa Foranledning af Stabskaptain Muderspach var lavet til Soldater, men ikke var bleven brugt, var stillet til Eftersyn i Præstegaarden;

3. En Husmand i Ryslinge paa Fyn¹²⁾;

4. Avlskarl Rasmus Christensen hos Amtsprøbst Lütken i Lumby paa Fyn¹³⁾.

5. Nogle Soldater under Kaptajn Kongstad i Nakskov, Kisterne betegnedes som »ret smukke«; Folkekommisjonen i Maribo købte her 2 Kister af Straa, at have »i Forraad«²⁵⁾.

6. Folk i Stege; Kisterne karakteriseres som værende af Form som Bikuber, men iøvrigt med løst Laag ligesom almindelige Ligkister²⁵⁾.

(Fortsættes).

8. Iflg. Optegnelser i Rye Kirkebog 1809. Kirkehist. Saml. 4. R. I S. 804.

9. Iflg. Optegnelser i Særslev Sogns Kirkebog 1811; Danske Studier 1927, S. 169 ff.

10. Iflg. Optegn. i Fattigvæsenets Protokoller for Vorgod og Nr. Vium 1804-1870; Hardsyssels Aarbøger 1922, S. 86.

11. Dansk Folkemindesamling 06/23 730, Kgl. Bibl., Kbh.

12. Tang Kristensen: Gamle Folks Fortællinger om jydsk Almueliv, Tillægsbind IV, S. 72.

13. Fyns Stifts patriotiske Selskab 1810-1910, S. 52.

25. Iflg. Artikel i Kolding Avis 18. Juli 1903.